

POROČILA REPORTS

DELO KOORDINATORJA VARSTVA ŽIVE KULTURNE DEDIŠČINE 2011–2012

273

Leta 2008 je bila v Sloveniji ratificirana Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine¹, sprejeta v oktobru 2003 na 32. konferenci Unesca v Parizu. Konvencija opredeljuje nesnovno kulturno dediščino kot “prakse, predstavitve, izraze, znanja, veščine in z njimi povezana orodja, predmete, izdelke in kulturne prostore, ki jih skupnosti, skupine in včasih tudi posamezniki prepoznavajo kot del svoje kulturne dediščine”. Gre za stalno poustvarjeno nesnovno kulturno dediščino, ki je bila na območju Republike Slovenije z Zakonom o varstvu kulturne dediščine (ZVKD1)² iz leta 2008 opredeljena kot živa kulturna dediščina³.

Register žive kulturne dediščine⁴ je začel nastajati v letu 2008, ko je bila vpisana prva enota nesnovne kulturne dediščine, Škofjeloški pasijon. Slovenski etnografski muzej opravlja naloge Koordinatorja varstva žive kulturne dediščine⁵ od začetka leta 2011. V tem času je v sodelovanju z Delovno skupino⁶ Koordinatorja, ki jo sestavljajo strokovnjaki s področja kulturne dediščine, oblikoval sistem vpisovanja enot v Register, na podlagi katerega je bila v februarju 2012 vpisana druga enota nesnovne kulturne dediščine, Cerkljanska laufarija. Na podlagi vzpostavljenega sistema je bilo do konca novembra 2012 v Register vpisanih 16 enot nesnovne kulturne dediščine. Predloge enot pripravlja Koordinator, Register pa vodi Direktorat za kulturno dediščino pri Ministrstvu za izobraževanje, znanost, kulturo in šport.

Prijave enot nesnovne kulturne dediščine, ki jih zbira Koordinator, lahko poda vsakdo, ki je njen nosilec ali strokovnjak, ki se ukvarja z njenim raziskovanjem.

¹ <<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlmpid=20082>> [6. 9. 2012]. V nadaljevanju Konvencija.

² <<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200816&stevilka=485>> [7. 9. 2012].

³ Več o začetkih vzpostavitve Registra na Slovenskem glej Židov 2011: 281–292.

⁴ V nadaljevanju Register.

⁵ V nadaljevanju Koordinator.

⁶ Delovno skupino Koordinatorja sestavljajo predstavniki Slovenskega etnografskega muzeja, strokovnjaki iz regionalnih muzejev in Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti, predstavniki Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije in Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport. Več o članih delovne skupine <http://www.nesnovnadediscina.si/delovna-skupina-koordinatorja> [10. 9. 2012].

V elektronski in pisni obliki, skupaj z obveznimi prilogami⁷, mora biti prijavna dokumentacija posredovana Koordinatorju do datuma, ki je objavljen na spletni strani Koordinatorja⁸. Po tem datumu Koordinator prejeto dokumentacijo pregleda in ob morebitnih pomanjkljivostih prosi za dopolnitve predlagatelja oz. prijavitelja enote nesovne kulturne dediščine.

Popolno izpolnjene prijave trikrat letno (februarja, junija in oktobra) obravnava Delovna skupina Koordinatorja. Pri tem upošteva merila, ki jih narekujejo dokumenti, ki urejajo področje nesovne kulturne dediščine ter usmerjajo delovanje koordinatorja (Unescova Konvencija o varovanju nesovne kulturne dediščine, Zakon o varstvu kulturne dediščine in Merila za vpis v Register žive kulturne dediščine⁹).

274

Če je na seji Delovne skupine obravnavana enota nesovne kulturne dediščine potrjena kot primerna za vpis v Register, prične Koordinator pripravljati predlog enote nesovne kulturne dediščine, pri čemer se upošteva sistem vpisovanja, ki temelji na geografski razširjenosti nesovne kulturne dediščine v slovenskem prostoru. Če se neki pojav nesovne kulturne dediščine pojavlja v celotnem slovenskem območju, bo v Register vpisan na nacionalnem nivoju (primer: Izdelovanje papirnatih rož), če pa se pojavlja v določenem regionalno ali povsem lokalno zamejenem območju, je v Register vpisan skladno s tem (primer: Izdelovanje ljubenskih potic, ki je značilno samo za Ljubno ob Savinji in okoliške kraje).

Šopek papirnatih rož.
(Foto: Andrej Brence, 2007)

Procesija z ljubenskimi poticami.
(Foto: Sebastjan Weber, 2010)

Ker pa nesovna kulturna dediščina ne bi obstajala, se razvijala, spreminjala, skratka ne bi živela brez njenih nosilcev, smo posebno mesto v Registru namenili tudi predstavitvi nosilcev. Tisti, ki ustrezajo kriterijem za vpis v Register, so predstavljeni s krajšim opisom in ustreznim slikovnim gradivom¹⁰.

⁷ Obveznih je do 20 fotografij, ki morajo biti opremljene z naslednjimi podatki: naslov, kraj in čas fotografiranja, avtor oz. vir. Hkrati s tem se mora navesti kraj, datum in podpis avtorja/avtorjev fotografskih prilog.

⁸ Na spletni strani Koordinatorja (<http://www.nesovnadediscina.si>) so dostopne vse informacije v zvezi z oddajanjem prijavne dokumentacije, delovanjem Koordinatorja, kakor tudi prijavni obrazec z navodili za izpolnjevanje ter ostali potrebni dokumenti za pravilno izpolnjevanje prijavne dokumentacije.

⁹ <http://www.nesovnadediscina.si/sites/default/files/MERILA_2012_SEM.pdf> [7. 9. 2012].

¹⁰ Ker Register še ni informacijsko podprt, sta vsaka enota in vsak nosilec predstavljena le s fotografijo.

Na naslednjih štirih straneh je predstavljen primer vpisa enote nesnovne kulturne dediščine v Register žive kulturne dediščine.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST, KULTURO IN ŠPORT

Masarykova cesta 16, 1000 Ljubljana

T: 01 400 52 00
F: 01 400 53 21

Priloga: Rzd-01-12-00001-01

Datum: 8.8.2012

opis enote žive kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00011**

Ime enote: **Izdelovanje ljubenskih potic**

Sinonimi imena enote:

Ljubenske cvetnonedeljske butare

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **šege in navade**

Podzvrsti:

letne šege, rokodelska in obrtniška znanja

Tipološka gesla:

izdelava cvetnonedeljskih butar, oblikovanje zelenja, velika noč

Kratek opis:

Ljubenske potice so cvetnonedeljske butare, značilne za Ljubno ob Savinji in okoliške kraje. Izdelane so iz naravnih materialov, njihova posebnost so unikatne figuralne oblike. Na cvetno nedeljo jih družine nesejo blagoslovit v cerkev.

Opis:

Na Ljubnem ob Savinji in v bližnji okolici imenujejo cvetnonedeljske butare potica. Poimenovanje je najverjetneje povezano z butarami, ki so bile v preteklosti sestavljene iz boljšega kruha ali peciva in zelenja. Ime se je ohranilo tudi potem, ko kruh in pecivo niso bili več del butar. Ljubenska potica je sedaj sinonim za figuralno oblikovane cvetnonedeljske butare, ki so edinstvene v Sloveniji in Evropi.

Potice so samouški domači izdelki. V preteklosti so jih izdelovali predvsem moški, v zadnjih letih tudi ženske in otroci. Vsi jih izdelujejo iz naravnih materialov, kot so rastlinje, šibje, les, lubje, razni plodovi in podobno. Praviloma morajo biti potice narejene ročno. Redkeje posamezniki uporabljajo manjše stroje. Motivika potic je zelo pestra. Predstavljajo najrazličnejša orodja, naprave in predmete, povezane z vsakdanjim življenjem in delom tamkajšnjih ljudi. Razvojno so nekoliko mlajše upodobitve človeških in živalskih figur. Pogoste so upodobitve predmetov iz verskega življenja. Sodobni izdelovalci še vedno spoštujejo prvotna navodila, ki so jih dobili od starejših, a mednje vpletajo lastne – življenjske izkušnje. Potice omogočajo individualno ustvarjanje in medsebojno tekmovanje v izvirnosti. Vsako leto izdelajo okoli 100 različnih motivov. Na cvetno nedeljo jih prinesejo na ogled in k blagoslovu k župnijski cerkvi sv. Elizabete na Ljubnem. Po blagoslovu doma njihove sestavne dele uporabijo za zaščito domačij pred vsem hudim ter za simbolno večjo rodnost polj in živine. Nekateri najlepše potice doma hranijo dalj časa.

Ljubenci s poticami ohranjajo in razvijajo pomembno kulturno prvino, ki združuje izročilo in sodobnost. Razvoj in ohranjanje dediščine spodbuja tamkajšnja župnija. Ta ljudi vsako leto vabi k izdelovanju in prinašanju potic na cvetno nedeljo k cerkvi. Ljubenci znanje širijo med mlade. Vsako leto na treh večjih kmetijah organizirajo delavnice za izdelovanje potic. Izdelava potic je del učnega programa na OŠ Ljubno

ob Savinji. Na cvetno nedeljo prihajajo na Ljubno številni obiskovalci iz Slovenije, ki si želijo ogledati to ljubensko posebnost. Na Ljubnem se že pojavljajo posamezniki, ki zbirajo in hranijo potice. Upodobljene so na poštni znamki Pošte Slovenije.

Prve figuralne cvetnonedeljske butare naj bi ob koncu 19. stoletja izdeloval Jože Poličnik s Tera. Takrat so fantje med seboj tekmovali, kdo bo na cvetno nedeljo k blagoslovu prinesel največjo in najtežjo butaro. Ker je bil Jože šibak fant in se ni mogel kosati z močnejšimi vrstniki, se je odločil, da bo naredil najlepšo butaro. Namesto šopa, sestavljenega iz šibja in zelenja ter okrasja, je k blagoslovu prinesel butaro v obliki tesarske sekire. Njegovemu zgledu so sledili drugi, ročno spretni posamezniki. Figuralne butare so bile sprva pri cvetnonedeljskih blagoslovih v manjšini, danes je to prevladujoča in za Ljubno ob Savinji značilna oblika butar.

Datacija:

tretja četrtina 19. stol.

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje: **LJUBNO OB SAVINJI (LJUBNO)**

Opis lokacije:

Ljubno ob Savinji, Ter, Savina, Planina, Primož pri Ljubnem

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **487620** X: **133970**

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

več nosilcev

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00011.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Sebastjan Weber, 2010

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja žive dediščine**

Opis usmeritev:

osnovne varstvene usmeritve za živo dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Muzej novejšje zgodovine Celje**

Strokovna področja:

etnologija

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register žive kulturne dediščine:

Register nepremične kulturne dediščine:

Ljubno ob Savinji - Cerkev sv. Elizabete (EŠD 3104)

Register premične kulturne dediščine:
Muzej novejše zgodovine Celje
Slovenski etnografski muzej

9. UTEMELJITEV VPISA

Ljubenska potica je sinonim za figuralno oblikovane cvetnonedeljske butare, ki so edinstvene v Sloveniji in širše v Evropi. Izdelovanje potic je trdno zasidrano v zavesti Ljubljenčanov in pomembno vpliva na prepoznavnost kraja. Ohranitev te dediščine je bistvenega pomena za Ljubno ob Savinji in njegove prebivalce, ki so jim potice simbol načina življenja in poleg splavarstva glavna prvina kulturne identitete. Znanje o izdelovanju prenašajo na mlajše generacije. Potice postajajo del krajevne turistične ponudbe, na cvetno nedeljo si pridejo to posebnost vsako leto ogledat številni obiskovalci iz različnih krajev Slovenije.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitev: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **> 30 m**

Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **8.8.2012**

Št.: **Rzd-01-12-00001-03**

Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne:

Št.:

Razlog:

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne:

Št.:

Razlog:

16. ZAZNAMKI

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST, KULTURO IN ŠPORT

Masarykova cesta 16, 1000 Ljubljana

T: 01 400 52 00
F: 01 400 53 21

Številka: Rzd-01-12-00001-11-02
Datum: 8.8.2012

278

opis nosilca enote žive dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00011**
Ime enote: **Izdelovanje ljubenskih potic**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec: **Alojz Atelšek** Identifikacija nosilca: **19**
Savina 36, 3333 Ljubno ob Savinji

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine)

Alojz Atelšek je najbolj znan izdelovalec potic na Ljubnem. Zaradi izjemnega znanja in rokodelskih spretnosti se nanj po nasvet obračajo številni izdelovalci potic. Kot mentor sodeluje pri ustvarjalnih delavnicah za najmlajše in skrbi, da se izbrane potice ohranijo za zanamce. V hiši, kjer živi, ima posebno sobo, v kateri zbira in hrani ljubenske potice. S svojo zbirko je leta 2009 gostoval v Muzeju novejšje zgodovine Celje.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **SAVINA (LJUBNO)**
Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **486200** X: **134202**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00019.jpg**
Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:
Sebastjan Weber, 2009

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **8.8.2012** Številka: **Rzd-01-12-00001-03**
Razlog: **pobuda**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne: Številka:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne: Številka:

11. ZAZNAMKI

Med letoma 2011 in 2012 je v sodelovanju Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, Občine Škofja Loka in Koordinatorja potekala priprava Odloka o razglasitvi Škofjeloškega pasijona za živo mojstrovino državnega pomena¹¹. Odlok je Vlada Republike Slovenije potrdila na svoji seji dne 19. 7. 2012, v veljavo je stopil naslednji dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije (24. 7. 2012)¹². Škofjeloški pasijon je tako postal prva živa mojstrovina državnega pomena, pri kateri gre za nesnovno kulturno dediščino, ki je razglašena za *spomenik*. Vsaka enota nesnovne kulturne dediščine, ki je že vpisana v Register in “predstavlja izrazit dosežek ustvarjalnosti ali dragoceno prispeva h kulturni raznolikosti, je pomemben del življenja na območju Republike Slovenije ali njenih regij ali predstavlja pomemben vir za razumevanje zgodovinskih procesov, pojavov ter njihove povezanosti s sedanjo kulturo”, je lahko razglašena za živo mojstrovino lokalnega ali državnega pomena.¹³

Vzporedno z obravnavo novih prijav je delovanje Koordinatorja usmerjeno v pripravo predlogov enot nesnovne kulturne dediščine, ki so bile s strani Delovne skupine Kordiniranja na prejšnjih sejah potrjene kot primerne za vpis v register. Do konca novembra 2012 je bilo v Register vpisanih 15 novih enot nesnovne kulturne dediščine. Aktualen seznam registriranih enot nesnovne kulturne dediščine je dostopen na spletni strani koordinatorja in na spletni strani Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in špor¹⁴.

Anja Jerin

---

¹¹ <<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201256&stevilka=2393>> [28. 8. 2012].

¹² <<http://pisrs.si/Predpis.aspx?id=ODLO1712&pogled=osnovni>> [28. 8. 2012].

¹³ <<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200816&stevilka=485>> [7. 9. 2012].

¹⁴ <http://www.mizks.gov.si/si/storitve/kultura/razvidi_evidence_in_registri/register_zive_kulturne_dediscine/seznam_registriranih_enot_zive_kulturne_dediscine/> [30. 11. 2012].

Registrirane enote do konca novembra 2012:

Enotna identifikacija dediščine	Ime enote	Datum vpisa v Register žive kulturne dediščine	Število nosilcev	Akt o razglasitvi
2-00001	Škofjeloški pasijon	15. 12. 2008	1	Odluk o razglasitvi Škofjeloškega pasijona za živo mojstrovino državnega pomena
2-00002	Cerkljanska laufarija	09. 02. 2012	1	
2-00003	Borovo gostüvanje	25. 04. 2012	1	
2-00004	Obhodi pustnih oračev	25. 04. 2012	1	
2-00005	Škoromatija	25. 04. 2012	1	
2-00006	Obhodi kurentov	26. 04. 2012	5	
2-00007	Drežniški in Ravenski pust	26. 04. 2012	2	
2-00008	Pisanje pirhov ob prazniku šempav	26. 04. 2012	1	
2-00009	Izdelovanje papirnatih rož	25. 04. 2012	3	
2-00010	Izdelovanje klobukov iz kostanjevega listja	09.07.2012	1	
2-00011	Izdelovanje ljubenskih potic	08.08.2012	2	
2-00012	Velikonočne igre s pirhi	08.08.2012	1	
2-00013	Izdelovanje belokranjskih pisanic	08.08.2012	1	
2-00014	Otepanje v Bohinju	09.10.2012	5	
2-00015	Oglarstvo	22.11.2012	1	
2-00016	Posavsko štehvanje	22.11.2012	1	

VIRI

Delovna skupina Koordinatorja varstva žive kulturne dediščine.

<<http://www.nesnovnadediscina.si/delovna-skupina-koordinatorja>> [10. 9. 2012].

Enota Izdelovanje ljubenskih potic.

<http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/Kulturna_dediscina/REGISTER/RZD/Rzd-02_00011.pdf> [6. 9. 2012].

Merila za vpis v Register žive kulturne dediščine.

<http://www.nesnovnadediscina.si/sites/default/files/MERILA_2012_SEM.pdf> [7. 9. 2012].

Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport.

<<http://www.mizks.gov.si/si/>> [21. 8. 2012].

Odlok o razglasitvi Škofljeloškega pasijona za živo mojstrovino državnega pomena.

<<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201256&stevilka=2393>> [28. 8. 2012].

<<http://pisrs.si/Predpis.aspx?id=ODLO1712&pogled=osnovni>> [28. 8. 2012].

Seznam registriranih enot žive kulturne dediščine.

<http://www.mizks.gov.si/si/storitve/kultura/razvidi_evidence_in_registri/register_zive_kulturne_dediscine/seznam_registriranih_enot_zive_kulturne_dediscine/> [16. 8. 2012].

Spletna stran Koordinatorja varstva žive kulturne dediščine.

<<http://www.nesnovnadediscina.si>> [16. 8. 2012].

Zakon o ratifikaciji Konvencije o varovanju nesovne kulturne dediščine.

<<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlmpid=20082>> [6. 9. 2012].

Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD1).

<<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200816&stevilka=485>> [7. 9. 2012].

LITERATURA

JERIN, Anja

2011 Slovenski etnografski muzej, koordinator varstva žive kulturne dediščine. *Glasnik slovenskega etnološkega društva* 51, št. 3/ 4, str. 102–103.

ŽIDOV, Nena

2011 Od Unescove konvencije o varovanju nesovne kulturne dediščine do Registra žive kulturne dediščine na Slovenskem. *Etnolog* 21, str. 281–292.